

Examen HAVO

2012

tijdvak 1
maandag 21 mei
9.00 - 12.00 uur

geschiedenis (pilot)

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 30 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 78 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Door de tijd heen

De volgende historische gebeurtenissen hebben te maken met de Olympische Spelen en staan in willekeurige volgorde:

- 1 Tijdens de Olympische Spelen in Berlijn won de zwarte Amerikaanse atleet Jesse Owens vier gouden medailles. Volgens een mythe liep de nationaalsocialistische rijkskanselier weg zodat hij de winnaar niet hoefde te feliciteren.
- 2 De christelijke keizer Theodosius verbood het houden van de Olympische Spelen om op deze wijze te breken met de oude Griekse godencultus.
- 3 Tijdens de Peleponnesische oorlog tussen verschillende stadstaten werden de sporters uit Sparta niet toegelaten tot de Olympische Spelen.
- 4 De Olympische Spelen vonden onder invloed van het opkomend nationalisme opnieuw plaats in Griekenland.
- 5 Tijdens de Renaissance organiseerde advocaat Robert Dover 'Olimpick Games' in de Cotswolds in Engeland.
- 6 Miljoenen inwoners van de 197 deelnemende landen bekeken via een satellietverbinding live op tv de openingsceremonie van de Olympische Spelen in Atlanta (Verenigde Staten).

- 2p   1   Zet deze zes historische gebeurtenissen in de juiste volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Prehistorie en oudheid

Twee gegevens:

- 1 De eerste landbouwsamenlevingen in Nederland ontwikkelden zich omstreeks 5.000 v. Chr. op de hoge zandgronden in Drenthe en Limburg.
- 2 De meeste prehistorische archeologische vondsten zijn gedaan in Drenthe en Limburg.

- 2p   2   Geef een historische verklaring voor het verband tussen beide gegevens.

Gebruik bron 1.

De verdeling van ambten zoals in de bron wordt beschreven, laat zien dat de politieke rol van de burgers in de Griekse stadstaten kan verschillen.

- 4p   3   Leg dit met twee van de door Aristoteles genoemde regeringsvormen uit.

Gebruik bron 2.

De visie van Galenus op de Grieken en zijn visie op de Germanen passen bij de tijd waarin hij leefde.

- 2p   4   Geef voor beide visies een verklaring.

In een serie wetten uit ca. 389-391 bepaalde de Romeinse keizer Theodosius onder andere dat:

- a heidense feesten die niet in christelijke feestdagen veranderden gewone werkdagen werden;
- b niemand naar de heidense heiligdommen mocht gaan;
- c de gesloten tempels werden omgebouwd tot kerken.

Bij deze maatregelen passen twee uitspraken:

- 1 Met de invoering van het christendom als staatsgodsdienst in het Romeinse Rijk was er sprake van religieuze continuïteit.
- 2 De wetten van Theodosius waren bedoeld om zijn macht in het instabiele Romeinse Rijk te verstevigen.

4p 5 Leg beide uitspraken uit met de maatregelen van Theodosius.

De middeleeuwen

Gebruik bron 3.

Sommige historici denken dat Alfred met de stichting van dit klooster een politiek motief kan hebben gehad.

2p 6 Beredeneer met de bron welk motief dat kan zijn geweest.

Willem van Normandië viel in 1066 Engeland binnen. Na de verovering van Engeland werd hij koning. Hij voerde verschillende maatregelen in, zoals:

- 1 zijn vazallen kregen een stuk land in Engeland en
- 2 het *Domesday Book* werd opgesteld, waarin hij onder andere liet optekenen hoeveel land een heer in leen had en hoeveel mensen er woonden, zodat hij er belasting over kon heffen.

4p 7 Leg uit dat:

- een van deze maatregelen past bij een kenmerkend aspect van de vroege middeleeuwen en
- de andere maatregel past bij een kenmerkend aspect van de late middeleeuwen.

Hieronder staan drie boeken van geleerden uit de klassieke oudheid:

- 1 *De Meteorologica* van Aristoteles, een werk over aardwetenschappen, astronomie en meteorologie.
- 2 *Enneaden* van Plotinus, een religieus-filosofisch werk waarin het Ene, de geest en de wereldziel, centraal staat.
- 3 *Over de afmetingen en afstanden van de Zon en de Maan*, van Aristarchus van Samos.

2p 8 Leg uit waardoor in de middeleeuwen in West-Europa de *Enneaden* vaker bewaard is gebleven.

In de late middeleeuwen werden meer teksten uit de klassieke oudheid in West-Europa bekend.

2p 9 Geef daarvoor een verklaring.

Gebruik bron 4.

- 2p **10** Leg uit dat deze bron kan worden beschouwd als een betrouwbare bron over het vertrek van de gebroeders Vivaldi.

Gebruik bron 4.

Sommige historici zien de gebroeders Vivaldi als voorlopers van de Europese expansie in de zestiende eeuw.

- 2p **11** Leg met de bron uit hoe deze historici tot deze opvatting komen.

Door de tijd heen

Gebruik bron 5, 6 en 7.

Deze drie kaarten kunnen elk gebruikt worden om een kenmerkend aspect van de tijd waarin de kaart gemaakt is te illustreren.

- 3p **12** Toon dit bij elke kaart aan.

Kaarten worden vaak vervaardigd in opdracht van machthebbers.

- 2p **13** Noem een economisch en een politiek motief van deze machthebbers.

Vroegmoderne tijd

Gebruik bron 8.

Deze bron illustreert enkele kenmerkende aspecten van de zeventiende eeuw.

- 4p **14** Noem twee van die aspecten en leg per aspect uit waardoor het schilderij hier een goede illustratie van is.

Gebruik bron 8.

Op basis van deze bron zou je kunnen concluderen dat Batavia in de zeventiende eeuw een multiculturele samenleving is.

- 2p **15** Geef aan waardoor:
- de bron deze conclusie lijkt te ondersteunen maar
  - je deze conclusie toch niet mag trekken op grond van deze bron.

Gebruik bron 9.

Een bewering:

De Saint-Simon beschrijft hier het hof van een absoluut vorst die vanuit *politieke motieven* zijn adel verplicht zich te laten vermaken aan het hof in Versailles.

- 2p **16** Ondersteun deze bewering door aan te geven:
- waarin het absolutisme van Lodewijk XIV in de bron naar voren komt en
  - welk politiek motief de koning heeft om de adel aan zijn hof te binden.

Gebruik bron 9.

Twee gegevens:

- 1 Voor zijn memoires baseert De Saint-Simon zich op zijn eigen dagboek en op de dagboeken van twee andere edelen die aan het hof verbleven.
- 2 De hertog De Saint-Simon beschrijft in zijn dagboeken zijn afkeer van het frivole gedrag aan het Franse hof in Versailles.

- 2p **17** Gebruik beide gegevens om de betrouwbaarheid van deze bron bij een onderzoek naar het Franse hofleven in die tijd te bepalen.

De filosoof Voltaire (1694-1778) was deïst, wat inhield dat hij geloofde dat God, als een horlogemaker, het universum geschapen had als een klok. Deze klok is door God op gang gebracht, waarna het universum zichzelf volgens de natuurwetten zou blijven voortbewegen.

- 2p **18** Leg uit dat dit deïsme past bij de Verlichting.

Moderne tijd

Gebruik bron 10.

- 2p **19** Verklaar de opvatting over slavernij van George Fitzhugh vanuit zijn achtergrond.

Gebruik bron 10.

De opvattingen van Fitzhugh zullen voor een abolitionist onaanvaardbaar zijn geweest, terwijl een socialist in die tijd zich kan hebben herkend in deze opvattingen.

- 4p **20** Verklaar het standpunt van beide groepen, telkens met een voorbeeld uit de bron.

Gebruik bron 11.

Aan de hand van deze grafiek kun je de conclusie trekken dat in Groot-Brittannië de Industriële Revolutie zich voltrekt tussen 1830 en 1840.

- 2p **21** Toon dit met de grafiek aan.

De periode 1880-1920 wordt wel de periode van het Modern Imperialisme genoemd.

- 2p **22** Geef een economische verklaring voor het ontstaan van het Modern Imperialisme. Ondersteun je verklaring met een historisch voorbeeld.

Gebruik bron 12.

Een bewering:

Een wereldoorlog heeft ook invloed op neutrale landen. Dit blijkt uit de verandering in het beleid van de Nederlandse regering tijdens de Eerste Wereldoorlog.

- 2p **23** Noem de verandering die uit het affiche kan worden afgeleid en geef aan waardoor die verandering nodig is.

Gebruik bron 13.

Stel: Je doet onderzoek naar de gevolgen van de crisis in de jaren 1930 en je vindt deze bron. Je komt tot drie overwegingen:

Voor je onderzoek is deze bron:

- 1 betrouwbaar, want het is een foto;
- 2 bruikbaar, want de man op de foto is bekend;
- 3 representatief, want de man op de foto is keurig gekleed.

6p **24** Geef per overweging aan waarom deze juist of onjuist is.

Gebruik bron 14.

Uit deze bron kun je concluderen dat Joseph Roth:

- 1 een oorzaak van het succes van het nationaalsocialisme in Duitsland beschrijft en
- 2 beschrijft dat Duitsland in 1934 op weg is een totalitaire samenleving te worden.

2p **25** Ondersteun beide conclusies.

Gebruik bron 15.

Joodse Nederlanders krijgen in eerste instantie Winterhulp maar worden hier later van uitgesloten.

2p **26** Leg uit dat deze uitsluiting in strijd is met de statuten van de Winterhulp maar wel past bij het beleid van de Duitse bezetter.

Gebruik bron 16.

In deze prent geeft tekenaar Leo Jordaen een mening over de Winterhulp.

3p **27** Leg met twee elementen uit zijn tekening uit, welke mening Jordaen hier weergeeft.

Indonesië was een kolonie van Nederland. In augustus 1945 riep Soekarno in Indonesië de onafhankelijkheid uit. Nadat hij in 1946 op Java een communistische opstand heeft neergeslagen, besloten de Verenigde Staten hem te steunen in zijn verzet tegen Nederland.

2p **28** Geef hiervoor een verklaring vanuit de internationale verhoudingen op dat moment.

Gebruik bron 17.

In de jaren zestig en zeventig van de twintigste eeuw verandert de Nederlandse samenleving. Die verandering houdt onder andere verband met:

- 1 de toenemende ontkerkelijking en
- 2 de toenemende welvaart.

4p **29** Leg voor beide verbanden uit:

- dat dit leidt tot maatschappelijke verandering en
- (met de bron) hoe hierdoor het leven van jongeren in de jaren zeventig vaak verschilt van de jeugd van mevrouw Otterloo in de jaren vijftig.

Het eerste Eurovisie Songfestival vond plaats in 1956. België, Frankrijk, Italië, Luxemburg, Nederland, West-Duitsland en Zwitserland deden ieder met twee liedjes mee, gezongen in de eigen taal.

2p **30**

Geef aan:

- welke politieke ontwikkeling uit de tweede helft van de twintigste eeuw door het Eurovisie Songfestival werd ondersteund en
- waardoor dit Songfestival hieraan kon bijdragen.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.